

Universitätsbibliothek Wuppertal

L. Annæi Senecæ Philosophi Opera, Qvae Exstant Omnia

Seneca, Lucius Annaeus <Philosophus>

Antverpiæ, 1615

De otio aut secessu sapientis libri pars

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-466](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-466)

253

L. ANNÆI SENECAE

DE OTIO AVT SECESSV

SAPIENTIS

LIBRI PARS.

ARGVMENTVM ET ORDO.

B

LIBER hic an Epistola fuerit, nescio: diuellendus tamen à Vitâ beatâ, cum quâ commune nihil habet. Sed nec quando scriptum istud, scio: materies & tractatio bona est, atque erudita. Querebatur, An Sapienti non liceret in otium, & à rep. secedere? Querebatur inter Stoicos, qui consensu eò vocabant. Ipse adfirmat: & principium scripti deest, quæ supersunt, ita habent. Ait ab exemplo principum Stoicorum id ius moremque esse: qui et si miserunt ad remp. non iuerunt. Quosdam autem à primâ etate otium, sed honestum, amplecti: quosdam in ultimâ, tamquam veteranos, & emeritis iam stipendiis, illuc ire. Honestum autem otium in studiis Sapientie, & contemplatione Naturæ, esse. Addit hæc Stoicis, sed & Epicureis placere: et si in leui dissensu. quod isti otium ex proposito petant; illi ex causâ. Nempe si res. desperatè corrupta; si parua alicui auctoritas aut gratia; item si valetudo infirma. Concludit, etiam in otio Rempublicam tractari. quam duplicem facit, Paruam & Magnam. Illa est, finibus certis, legibusque comprehensa: vt Atheniensis, aut Romana. Hæc ipse Mundus totus, cui Natura ciues nos dedit. Magnam, etiam in otio & secessu Sapiens colit tractatque, scribendo aut docendo. Hoc Zeno, & Chrysippus fecere, & plus generi humano profuere, quam omnium actiuorum sudores & discursus.

EX CAPITE VIGESIMO SEPTIMO.

* **C**IRCI nobis magno consensu vitia commendant. Licet nihil aliud quod sit salutare tentemus, proderit tamen ² primò in seipsum secedere. meliores erimus singuli. Quid, quod secedere ³ ad optimos viros, & aliquod ⁴ exemplum eligere, ad quod vitam dirigamus, licet? ⁵ quod in otio non fit. Tunc potest obtinere quod semel placuit, vbi nemo interuenit, qui iudicium adhuc imbecillum, populo adiutore, detorqueat. tunc potest vita æquali & vno tenore procedere, quam propositis diuersissimis scindimus. **D** Nam inter cetera mala illud pessimum est, quod vitia ipsa mutamus. sic ne hoc quidem nobis contingit, permanere in malo iam familiari. Aliud ex alio placet, vexatque nos. ⁶ Hoc quoque, quod iudicia nostra non tantum praua, sed etiam leuia sunt. Fluctuamus, aliudque ex alio comprehendimus: ⁷ petita relinquimus, relictæ repetimus: alternæ inter cupiditatem nostram, & pænitentiam vices sunt. Pendemus enim toti ex alienis iudiciis: & id optimum nobis videtur, quod petitores laudatoresque multos habet, non id quod laudandum petendumque est. Nec viam bonam ac malam per se æstimamus, sed turbâ vestigiorum, in quibus nulla sunt ⁸ redeuntium. Dices mihi: ⁹ Quid agis Seneca? deferis ¹⁰ partes. Certè Stoici vestri dicunt: Vsq̃ue ad vltimum vitæ finem ¹¹ in actu erimus, non desinemus communi bono operam dare, adiuuare singulos, opem ferre etiam inimicis, ¹² eniti manu. Nos sumus, qui nullis annis vacationem damus, & quod ait ille: ¹³ vir disertissimus, Canitiem galeâ premimus. Nos sumus, apud quos vsque

Y

eò

cò nihil ante mortem otiosum est, ut, si res patitur non sit ipsa mors otiosa. Quid no- A
bis Epicuri praecepta, in ipsis Zenonis¹⁴ principiis, loqueris? Quin tu bene & nauiter, si
partium piget, transfugis potius, quam prodis? Hoc tibi in praesentia respondebo. Num-
quid vis amplius, quam ut me similem ducibus meis praestem? Quid ergo est? non quò
XXIX.¹⁵ miserint me illi, sed quò¹⁶ duxerint, ibo. Nunc probabo tibi, nec desciscere me
à praeceptis Stoicorum: nam ne ipsi quidem à suis descuerunt: & tamen excusatissimus
essem, etiam si non praecepta illorum sequer, sed exempla. Hoc quod dico, in duas di-
uidam partes. Primum, ut possit aliquis, vel à primâ aetate, contemplationi veritatis to-
tum se tradere, rationem viuendi quærere, atque exercere, secretò. Deinde,¹⁷ ut possit
hoc aliquis emeritis iam stipendiis,¹⁸ profligatae aetatis, iure optimo facere, & ad¹⁹ alios
actus animum referre: virginum Vestalium more, quæ, annis²⁰ inter officia diuisis,
XXX. discunt facere sacra, & cum didicerunt, docent. Hæc Stoicis quoque placere
ostendam: non quia legem dixerim mihi, nihil contra dictum Zenonis Chrysippive
committere: sed quia res ipsa patitur me ire in illorum sententiam: quam si quis sem- B
per vnus sequitur,²¹ non id vitæ, sed factionis est. Vtinam quidem iam tenerentur om-
nia, & inoperta ac confessa veritas esset! nihil ex decretis mutaremus: nunc veritatem,
cum eis ipsis qui docent, quærimus. Duæ maximæ in hac re dissident sectæ, Epicureo-
rum & Stoicorum: sed vtraque ad otium diuersâ viâ mittit. Epicurus ait: Non accedet
ad

COMMENTARIUS.

AP. XXVIII. Tenemus hos
numeros, ne citationes aliorum fal-
sa sint aut irrita: etsi ipsi falsi.
Omnino autem diuersum hoc scri-
ptum, & male hætenus cohesit:
quid enim de Beatâ vitâ est? Argumentum di-
uersissimum, An sapiens in otio & secessu possit
agere? quæsitum ideo, quia Stoici eum ad remp. mit-
tebant.

1. CIRCI NOBIS.] Quid praeuerit, nescio:
haud multa tamen, ex eo, quod cap. sequenti mate-
riam diuidit, & ostendit se tantum non ordiri. De
Circi autem vitiis, haud improbe: quia à pueris eo
trahebantur, & tales ferè sermones. Alij tamen li-
bri, cur nobis. Exordium fuit de malis, quæ adfri-
cat turba.

2. PRIMò IN SE.] Prisca lectio: proderit ta-
men posse ipsum secedere. Colonienſis editio ve-
riſſimè, tamen per se ipsum secedere: id est, seces-
sus, sine alio aspectu, suâ vi proderit.

3. AD OPTIMOS.] Ita libri: alij ediderunt, præ-
positione omiſſâ. At Seneca mens est, ipsum secedere
per se bonum esse: quanto magis, si à vulgo & prauis
ad bonos itur? Ad quos? nempe cogitatos in mente,
aut etiam manu prehenſos & electos.

4. EXEMPLVM.] Vide epist. XI.

5. QVOD IN OTIO.] Tota hæc clausula (mirum)
non Mureto solum, sed & Erasmo omiſſa, aliàs ta-
lium non æque libero. Sed libri consensu reponunt: le-
gendumq; pro sensu: quod in otio nonne fit? aut
omiſſâ negatione, ut in vno libro.

6. HOC QVQVE.] Distinguiam: vexatque
nos hoc quoque.

7. PETITA RELINQ.] Plantina philosophia
similis:

Certa amittimus, dum incerta appetimus. at-
que hoc euent,

In labore atque in dolore ut mors obrepat
interim.

8. REDEVNTIVM.] Ruunt enim alij super alios,
& precipitant.

9. QVID AGIS.] Tale in epist. VIII. Tu me, in-
quis, vitare turbam iubes, secedere, & conscien-
tiâ contentum esse? Vbi illa praecepta vestra, quæ
iubent in actu mori?

10. PARTES.] Vi in factione, aut bello.

11. IN ACTV.] Tacitus XIV. Annal. Assumptâ
etiam Stoicorum arrogantia sectaque: quæ turbi-
dos, & negotiorum appetentes, facit.

12. ENITI MANV.] In vitio est: quidam li-
bri, eruti manu. Ego è vulgata eruebam, mente,
manu.

13. VIR DISERTISS.] Virgilius libro IX.
de Latinis.

14. PRINCIPIIS.] A castris sumptum.

15. MISERINT.] Precipiendo.

16. DVXERINT.] Praeundo.

CAP. XXIX. 17. VT POSSIT.] Quomodo
possit, quâ vi à lege.

18. PROFLIGATÆ.] Iam affectæ, & ad exitum
vergentis.

19. ALIOS ACTVS.] Meditandi, docendi.

20. INTER OFFICIA.] Nam ut Dionysius
lib. II. Plutarchus in Numâ produnt, Vestalium
tricennale tempus est: ex q; eo decem annos discunt,
decem faciunt, totidem docent. Dixi fusius in De Ve-
stalibus.

CAP. XXX. 21. NON ID VITÆ.] Corrupta,
nec boni vllius sensus. est qui corrigi censet: non id
sectæ. At libri scripti: non iniuria sed in factionis
est. ex quo veriſimè, non id curiæ, sed iam fa-
ctionis est. In sententiis, crebro alludit ad Senatum
sine

A *ad temp. sapiens, nisi si quid*²² *interuenerit.* Zenon ait: *Accedat ad temp. nisi si quid*²³ *impedierit.* Alter otium ex proposito petit, alter ex causâ. Causa autem illa latè patet. si resp. corruptior est, quàm vt adiuuari possit, si occupata est malis: non nitetur sapiens in superuacuum, nec se nihil profuturus impendet: si parùm habebit auctoritatis aut virium: nec illum erit admissura resp. si valetudo illum impediet. Quomodo nauem quassam non deduceret in mare, quomodo nomen in militiam non daret debilis: sic²⁴ *ad iter quod inhabile sciet, non accedet.* Potest ergo & ille, cui omnia adhuc in integro sunt, antequam vllas experiatur tempestates, ²⁵ *in tuto subsistere, & protinus commendare se bonis artibus: & illud beatum otium exigere, virtutum cultor, quæ exerceri etiam à quietissimis possunt.* Hoc nempe ab homine exigitur, vt profit hominibus, si fieri potest, multis; si minùs, paucis; si minùs, proximis; si minùs, sibi. Nam cum se vtilem ceteris efficit, commune agit negotium. Quomodo qui se deteriore facit, non sibi tantummodò nocet, sed etiam omnibus eis, quibus melior factus prodesse potuisset: sic si quis benè de se meretur, hoc ipso aliis prodest, quòd illis profuturum parat.

B *Duas respublicas animo complectamur,*²⁶ *alteram magnam, & verè publicam, quâ* XXXI. *dij atque homines continentur. in quâ non ad hunc angulum respicimus, aut ad illum, sed terminos ciuitatis nostræ cum sole metimur: alteram, cui nos adscripsit conditio nascendi. Hæc aut Atheniensium erit, aut Carthaginiensium, aut alterius alicuius vrbs, quæ non ad omnes pertineat homines, sed ad certos. Quidam eodem tempore vtrique reip. dant operam, maiori minorque: quidam tantum minori: quidam tantum maiori. Huic maiori reip. & in otio deseruire possumus. imò verò nescio an in otio melius: vt quæramus, quid sit virtus,*²⁷ *vna pluresve sint? natura*²⁸ *an ars bonos viros faciat? vnum sit hoc, quod maria terrasque, & mari ac terris inserta complectitur,*²⁹ *an multa Deus corpora eiusmodi sparserit? continua sit omnis &*³⁰ *plena materia, ex quâ cuncta gignuntur, an*³¹ *diducta, &*³² *solidis inane permixtum sit? Deus sedens opus suum spectet, an*³⁴ *tractet? vtrumne*³⁵ *extrinsecus illi circumfusus sit,*³⁶ *an toti inditus?*

C

³⁷ *inmor-*

sine Curiam (testis liber De vitâ beatâ, cap. II. III. & alibi): ita & hic. Siquis semper vnius sententiæ se mancipat, non Senatorem agit, sed partiarium & factiosum. Tertullianus hoc scitè dictum arripuit, etsi inuerit: Cum boni coeunt, cum pij & casti congregantur, non est factio dicenda, sed Curia: Apologet. cap. X.

22. INTERVENERIT.] *Vt si patria periclitetur, si lex cum cogit, si populus ignarum eligit.*

23. IMPEDIERIT.] *Verba ipsa dogmatis: Πολιτεύσεσθαι τὸν σοφὸν, ἀντὶ τῆς κωλύει: Iturum ad temp. sapientem, nisi quid impediat.*

24. AD ITER.] *A Mureto est. libri antè cusi: sic ad vitam, quam inhabilem. At scripti: sic aditum quod inhabile. Ad olim vulgatam inclino.*

25. IN TUTO.] *Neptunum procul è terrâ spectare furentem.*

CAP. XXXI. 26. ALTERAM MAGNAM.] *Vide pulchra, epist. LXIX.*

27. VNA.] *Iustitia, quæ in se omnes continet. Siue magis Stoico sensu, Virtutem esse communiter, affectionem consentientem naturæ. Itaque noster epist. LXVI. Vnam animi virtutem esse, sed multas eius species, quæ pro vitæ varietate, & pro actionibus explicantur. Ego ista I. I. Ethic.*

28. AN ARS.] *Hoc enim quærebatur, An docilis virtus esset? Stoici consensu affirmabant: quia boni ex malis cotidie fiunt. Alij aliter, qui philoso-*

phiam superuacuum censebant. Eorum mente Quintilianus Declam. CCLXVIII. Ego autem mores nasci puto, & propriam cuiusque naturæ virtutem. Alia forsitan discantur, boni mores constant voluntate. Vide Manud. II. Dissert. X.

29. AN MVLTÀ.] *Democriti, Anaxagora, Epicuri dogma, Plures aut infinitos mundos esse.*

30. PLENA.] *Sine vacuo.*

31. DIDVCTA.] *Vt in Epicuri atomis: qui idem & Inane statuebat. Democritum secutus, cuius opinio: ἀρχαὶ εἰς τὴν δλων, ἀτόμους καὶ κενόν: principia omnium, atomos & inane esse.*

32. SOLIDIS.] *Atomis sunt solida. Lucret. I. Sunt igitur solida, ac sine inani, corpora prima: sed spatium in quo voluntur, inane. Item, creatis omnibus in rebus inane mixtum. Diffusè ille poëta libro dicto.*

33. DEVS SEDENS.] *Otiosus & nil agens, vt Epicurus censet.*

34. TRACTET.] *Regat, curet, vt Stoici.*

35. EXTRINSECVS.] *Epicurus. qui Deum proiecit extra mundum. Seneca de Benef. IV. cap. XIX. Vbi is ergo in Intermundiis.*

36. AN TOTI.] *Seneca, Prefat. Quæst. Natur. Opus suum & intrâ & extrâ tenet. Nam & Stoici Vacuum ponunt extrâ: atque ibi etiam Deum. Vide Physiol. I. Diss. XXI.*

Y 2

37. IMMOR-

37 immortalis sit mundus, an inter caduca, & ad tempus nata, numerandus? Hæc qui A
contemplatur, quid Deo præstat? 38 ne tanta eius opera sine teste sint. Solemus dicere,
summum bonum esse, secundum naturam vivere: natura nos ad utrumque 39 genuit, &
xxxii. contemplationi rerum, & actioni. Nunc probemus, quod prius diximus. Quid
porro, hoc non erit probatum, si se unusquisque consuluerit, quantam cupiditatem ha-
beat ignota noscendi, quam ad omnes fabulas excitetur? Nauigant quidam, & labores
peregrinationis longissimæ vnâ mercede perpetiuntur, cognoscendi aliquid abditum
remotumque. Hæc res ad spectacula populos contrahit, hæc cogit præclusa rimari, se-
cretiora exquirere, antiquitates euoluere, mores barbararum audire gentium. Curiosum
nobis natura ingenium dedit: & artis sibi ac pulchritudinis suæ conscia, spectatores nos
tantis rerum spectaculis genuit, peritura fructum sui, si tam magna, tam clara, tam
subtiliter ducta, tam nitida, & non vno genere formosa, solitudini ostenderet. Vt scias
illam spectari voluisse, non tantum aspici, vide quem nobis locum dederit. In mediâ
nos sui parte constituit, & circumspectum omnium nobis dedit: nec crexit tantummo- B
do hominem, 40 sed etiam ad contemplationem factum, ut ab ortu sidera in occasum
labentia prosequi posset, & vultum suum circumferre 41 cum toto, sublime fecit illi ca-
put, & collo flexibili imposuit. Deinde 42 sena per diem, sena per noctem signa pro-
duxit, nullam non partem sui explicuit: ut per hæc quæ obtulerat eius oculis, cupidita-
tem faceret etiam ceterorum. 43 nec enim omnia, 44 nec tanta visimus, quanta sunt: sed
acies nostra aperit sibi inuestigando viam, & fundamenta veri iacit, ut inquisitio trans-
eat ex apertis in obscura, & aliquid ipso mundo inueniat 45 antiquius. 46 Vnde ista sîde-
ra exierint? quis fuerit vniuersi status, antequam singula in partes discederent? 47 quæ ra-
tio inersa & confusa diduxerit? quis loca rebus assignauerit? suapte naturâ grauiâ descen-
derint, euolauerint leuia, an præter nisum pondusque corporum 48 altior aliqua vis le-
gem singulis dixerit? an illud verum sit, quo maximè probatur, hominem diuini spiri-
tus esse, partem ac veluti scintillas quasdam 49 sacrorum in terras defiluisse, atque alieno

loco C

37. IMMORTALIS.] Quod Xenophanes censuit, ἀγεννητόν καὶ ἀφθάρτον: ingenitum, & immorta-
lem. Idem Aristoteles. At Epicurei, animalis mo-
do, quia genitus, occasurum. Stoici, periturum
igne, sed semen tamen eius (id est Materiam) mansu-
rum, & reparandum.

38. NE TANTA.] Epictetus in Dissertat. O' θεός
τὸν ἀνθρώπου θεατὴν εἰσέλαζεν αὐτῷ τε καὶ τῷ ἔρ-
γῳ τῷ αὐτῷ καὶ οὐ μόνον θεατὴν, ἀλλὰ καὶ ἐξηγη-
τὴν αὐτοῦ: Deus hominem spectatorem in mun-
dum hunc induxit, & sui & suorum operum: nec
spectatorem tantum, sed enarratorem & præco-
nem. Noster, de Benefic. vi. cap. xxi. Inter
maxima rerum suarum Natura nihil habet quo
magis gloriatur (quàm homine) aut certè cui glo-
rietur.

39. GENUIT.] Peryctione Pythagorica (in Sto-
beo, Serm. i.) Γέγονε δὲ καὶ συνίστατο ἀνθρώπος πο-
τὶ θεωρεῖσθαι τὸν λόγον τὰς τῶν ὄλων φύσεις, καὶ τὰς
σοφίας. ἔργον ἔστιν αὐτῷ τοῦτο, κτήσασθαι καὶ θεω-
ρεῖσθαι τὰν τῶν ὄντων φύσιν: Factus & conditus
est homo, ut contempletur rationem vniuersæ
naturæ, & sapientiæ: eidemque hoc opus est ac-
quirere, & considerare omnium quæ exstant sa-
pientiam.

CAP. XXXII. 40. SED ETIAM AD.] Vitia-
ta. libri quidam: sed etiam hanc contempla-
tionem facturum: meus, sed & habere contempla-
tionem facture. Legam: sed & habilem contem-
plationi naturæ, ut. Muretus autem hæc licenter
eiecerat.

41. CUM TOTO.] Id est, cum hoc Mundo.

42. SENA PER DIEM.] In qualibet die ciuili,
breui seu longâ, sex signa Zodiaci oriuntur, id est su-
pra horizontem nostrum ascendunt: totidemque de no-
cte. Et si id signum Cosmicè propriè oriri dicitur, cum
quo & in quo Sol manè oritur. Non alia hic mens no-
stri: neque enim ad Diurna aut Nocturna signa tra-
xerim: de quibus, ablustiore sensu, Manilius lib. ii.
haud longè ab initio.

43. NEC ENIM OMNIA.] Multa latere
volunt Astrologi in octauâ spherâ, quæ paruitate
sunt inconspicua. An & ad Cometas refert, quos
noster vult esse æternos ignes, etsi rarò videndos?
Potes & ad Australia sidera iuxta polum, nobis
occulta.

44. NEC TANTA.] Non cerè. nam terram
longè superant ea, quæ nobis bipedalia aut palmaria D
videntur.

45. ANTIQVIVS.] Ita. nempe (Stoicè) Deum &
Materiam, principia prima.

46. VNDE ISTA SID.] Ex igne Stoicis. nam,
breuiter ita sentiunt. Duo esse rerum principia, Deum
& Materiam. Deum esse, ignem intelligentem (πῦρ
νοερόν) Materiam, aquæ similem. Ex his quattuor
elementa creata: & ex iis summo loco, Ignem. Ex
purissimo igne, Solem & astra nata: atque ea, quia
ignea, humore nutriri. Nos in Physiol. ii. Dis-
sert. xiv.

47. QUÆ RATIO.] Incorporalis ratio. vide Con-
sol. ad Helu. cap. viii. & me ii. Physiolog. Disser-
tat. ii.

48. ALTIOR ALIQVA.] Eadem dicta.

49. SACRORVM.] Quorum? ignium æterno-
rum,

A loco hæsisse? Cogitatio nostra cæli munimenta perrumpit, nec contenta est id quod ostenditur scire. Illud, inquit, scrutor, quod ⁵⁰ ultra mundum iacet, vtrumne profunda vastitas sit, an & hoc ipsum terminis suis cludatur? qualis sit habitus exclusis, informia & confusa sint, ⁵¹ an in omnem partem tantumdem loci obtinentia, an & illa in aliquem cultum descripta sint? huic cohæreant mundo, an longè ab hoc secesserint, & in vacuo volutentur? ⁵² indiuidua sint, per quæ struitur omne id quod natum futurumque est, an continua eorum materia sit, & ⁵³ per totum mutabilis? vtrum contraria inter se elementa sint, an non pugnent, sed per diuersa conspirent? Ad hæc quærenda natus, æstima, quàm non multum acceperit temporis, etiam si illud totum sibi vindicet. cui licet nihil facilitate eripi, nihil negligentia patiat excidere, licet horas suas auarissimè seruet, & vsque in vltimæ ætatis humanæ terminos procedat, nec quidquam illi ex eo quod natura constituit, fortuna concutiat: tamen homo, ad immortalium cognitionem, nimis mortalis est. Ergo secundum naturam viuo, si totum me illi dedo, si illius admirator cultorque sum. At natura ⁵⁴ vtrumque facere me voluit, & agere, & contemplationi vacare. Vtrumque facio: quoniam ne contemplatio quidem sine actione est. Sed refert, inquis, an ad hanc voluptatis causâ accesserit, ⁵⁵ nihil aliud ex illâ petens, quàm assiduam contemplationem, sine exitu. est enim ⁵⁶ dulcis, & habet illecebras suas. Aduersus hoc tibi respondeo. æquè refert, quo animo ciuilem agas vitam: an vt semper inquietus sis, nec vinqum sumas vllum tempus, quo ab humanis ad diuina respicias. Quomodo res appetere, sine vilo virtutum amore, & sine cultu ingenij, ac ⁵⁷ nudas edere operas, minimè probabile est: (misceri enim inter se ista, & ⁵⁸ conferri debent:) sic imperfectum ac languidum bonum est, in otium sine actu proiecta virtus, numquam id quod didicit ostendens. Quis negat illum debere profectus suos in opere tentare? nec tantum quid faciendum sit cogitare, sed etiam aliquando manum exercere, & ea quæ meditata sunt, ad verum perducere? ⁵⁹ Quid si per ipsum sapientem non est mora, si non actor deest, sed agenda desunt: ecquid illi secum esse permittes? Quo animo ad **C** otium sapiens secedit? vt sciat ⁶⁰ secum quoque ea acturum, per quæ posteris proffit. Nos certè sumus, qui dicimus, & Zenonem & Chrysippum maiora egisse, quàm si duxissent exercitus, gessissent honores, leges tulissent, quas non vni ciuitati, sed toti humano generi ⁶¹ tulerunt. Quid ergo est, quare tale otium non conueniat bono viro, per quod

rum, qui sacri, & dñ quidam. Sed omnino diuinatione nostra verior, astrorum: & sic scripsit. Pythagoræ primum sententia fuit, opinor, ὅτι καὶ ἀπὸ πᾶσιν αἰ-
δέεσσι ἐστὶν: Animam, auulsionem & partem de-
tractam ætheris esse. Stoici (vt multa illius) secuti.
Varro l. v. de L. L. Siue, vt Zeno Citticius, anima-
lium semen, ignis: qui anima, & mens. qui calor
è cælo, quodd hinc innumerabiles & immortales
ignes. Egnius apud Priscianum: Terra corpus est,
at ignis mentis est: antiquè, pro mens. Cicero De
Nat. Deor. Semina deorum decidisse de cælo pu-
tamus in terras. & sic homines exstitisse. Plura in
Physiol. l. iii. Dissert. viii.

50. ULTRA.] Siue extra mundum: quod Vacuum Stoici censebant.

51. AN IN OMNEM.] Lego, acin. Nihil enim in loco, nisi finitum.

52. INDIVIDUA.] Corpuscula secari nescia, atomi.

53. PER TOTVM.] Vbiq̃ & semper mutabilis, susceptis aliis aliisq̃ formis. Non ita in Atomis, quas ἀμεταβάτους, immutabiles Epicurus disertè scripsit. Itaque ipsis manentibus, fieri dumtaxat, ex earum concursu vario, varias συγχεσεις, siue con-
crectiones.

54. VTRVMQVE FACERE.] Et in vtroque, si per virtutem operere (Contemplatione & Actione, inquam) est Aristoteli perfecta felicitas, x. Ethicor. cap. v. l. vii. l. viii.

55. NIHIL ALIVD.] Id est, contemplans tantum contemplandi causâ.

56. DULCIS.] Aristoteles, delectari nos maxime contemplatione & cognitione diuinorum, ait: καὶ τῆς, inquit, εἰ καὶ καὶ μικρόν ἐπαπνοῦμεθα, ὁμοίως δὲ τὴν τιμιότητα τῆς γνώσεως, ἢ δὲ ἰὸν ἢ τὰ παρ' ἡμῶν ἀπαντα: & illius si vel modicam partem adepti sumus, suauius hoc nobis, quàm si inferæ huius partis omnia: De partib. animal. l. i. cap. vlt.

57. NUDAS.] Meras solasq̃.

58. CONFERRI.] Scripti, conseri: quod probem. vnâ seri & iungi.

59. QUID SI.] Lego, quod si.

60. SECVM QVOQVE.] Meus, se tum.

61. TULERUNT.] Et quas leges tulerunt? bene sentiendi, intellegendi, viuendi. Quibus? toti humano generi, vt inquit. Et sunt sanè hi tales ad istud Homericum, Iliad. N.

quod futura secula ordinet, nec apud paucos concionetur, sed apud omnes omnium A
gentium homines, quique sunt, quique erunt? Ad summam quaero, an ex præceptis
suis vixerint Cleanthes, & Chrysippus, & Zenon? non dubie respondebis, sic illos vi-
xisse, quemadmodum dixerant esse viuendum. atqui nemo illorum remp. administra-
uit. Non fuit illis, inquis, aut ea ⁶² fortuna, aut ⁶³ dignitas, quæ admitti ad publicarum
rerum tractationem solet. Sed iidem nihilominus non segnem egere vitam. inuenerunt,
quemadmodum plus quies illorum hominibus prodesset, quam aliorum discursus &
sudor. Ergo nihilominus hi multum egisse visi sunt, quamuis nihil publice agerent.
Præterea, ⁶⁴ tria genera sunt vitæ, inrer quæ, quod sit optimum, quæri solet: vnum vo-
luptati vacat, alterum contemplationi, tertium actioni. Primum, deposita contentio-
ne depositoque odio, quod implacabile diuersa sequentibus indiximus, videamus, an
hæc omnia ad idem, sub alio titulo, perueniant. Nec ille, qui voluptatem probat, sine
contemplatione est; nec ille, qui contemplationi inseruit, sine voluptate est; nec ille,
cuius vita actioni destinata est, sine contemplatione est. Plurimum, inquis, discriminis B
est, vtrum aliqua res propositum, an propositi alterius accessio sit. Sanè grande discrimi-
men: tamen alterum sine altero non est. Nec ille ⁶⁵ sine actione contemplatur, nec hic
sine contemplatione agit. Nec ille tertius, ⁶⁶ de quo malè existimare consueuimus, volu-
ptatem inertem probat, sed eam, quam ⁶⁷ ratione efficit firmam sibi. Ita & hæc ipsa vo-
luptaria secta ⁶⁸ in actu est. Quid ni in actu sit, cum ipse dicat Epicurus, aliquando se
recessurum à voluptate, dolorem etiam appetiturum, si aut voluptati imminet pœ-
nitentia, aut dolor minor pro grauiore sumetur? Quò pertinet hoc dicere? vt appareat,
contemplationem placere omnibus. Alij ⁶⁹ petunt illam: ⁷⁰ nobis hæc statio est, non
portus. Adiice nunc huc, quòd ⁷¹ è lege Chrysippi viuere otioso licet. non dico, vt
otium patiat, sed vt eligat. Negant nostri sapientem ad quamlibet remp. accessurum.
Quid autem interest, quomodo sapiens ad otium veniat: vtrum quia resp. ⁷² illi deest,
an quia ipse reipublicæ? Si omnibus defutura resp. est (semper autem deerit fastidiosè
quærentibus) interrogo ad quam remp. sapiens accessurus sit? Ad Atheniensem, in quâ C
Socrates damnatur, ⁷³ Aristoteles ne damnaretur, fugit: in quâ opprimit inuidia virtutes?
negabis mihi accessurum ad hanc remp. sapientem. Ad Carthaginiensem ergo remp.
sapiens

Ἀλλ' ὁ δ' ἐν σήδεσσι τίθει νόον εὐρύοπα Ζεὺς
Ἐὐδὸν, τὸ δ' ἐπὶ πολλοὶ παύσι κλοντ' ἀνθρώ-
ποι:

At Deus huic animum prudentem in pectore
donat,

Quo multi possint homines vti atque fruiſci.

62. FORTUNA.] Nam ex censu ad remp. admissi.

63. DIGNITAS.] Itemq. ex genere. Alia ab his
caussa, de Chrysippo quidem, proditur in Stobæo, Serm.
XLIII. Chrysippus interrogatus, cur non admi-
nistraret publica? Quia si malè, inquit, diis displic-
uero, si benè, ciuibus.

64. TRIA GENERA.] Ipsa hæc diuisio est in
Plutarcho, De instituendis liberis: Viuendi, inquit,
tres rationes. quarum vna est Actiua, altera Con-
templatiua, tertia Voluptaria. Atque hæc vlti-
ma, illiberalis aut brutalis est; Contemplatiua si-
ne Actiua, sterilis; Actiua Contemplationis ex-
pers, impolita & cæcutiens.

65. SINE ACTIONE.] Ambrosius I. De Iacobo,
cap. vii. Quando enim feriatuſ videri potest, cuius
mens semper operatur?

66. DE QVO MALI.] De Epicuro, quem ipse
hic obiter, alibi strictius defendit aut excusat.

67. RATIONE.] Hæc vera lectio, & prisca.
Nam Epicuri dogma (sanè laudabile & rectum, si ce-

tera consentiant) quòd non conuiuia aut comessa-
tiones, non item amores, non alia oblectantia, vi-
tam faciant iucundam, ἀλλὰ, inquit, νήφων, λογισ-
μὸς, καὶ τὰς αἰτίαις ἐξερδυνῶν πάσης εἰρήσεως καὶ
φρονέας: sed sobria & vigilans Ratio, causas explo-
rans cur quidque eligat, aut vitet. Eò palam no-
ster adspexit.

68. IN ACTU.] Quomodo? quæne Rationem
adhibet? ita, quoniam & hoc ipsum ratiocinari & ex-
plorare, est non esse desidem: & Ratio à segnitie ad
opus ducet, idq. solida voluptatis causâ.

69. PETUNT.] Ex proposito: vt Epicurus.

70. NOBIS.] Stoicus. quibus accessio propositi
est. Non licet remp. gerere, & in publico actu esse,
quod primò volebam: ad me secedo, & ago quod pos-
sum bono publico, etiam otiosus: quod secundo vole-
bam. Sic nauta, qui portum petit, si excidit, statione
contentus est.

70. E LEGE.] Non ex permissio, sed (amplius
dico) ex decreto.

72. ILLI DEEST.] Qualem vellet, & in quâ
utilis.

73. ARISTOTELES.] Cum tredecim annos do-
cuisset à morte Alexandri, impietatis accusatus ab
Eurymedonte sycophantâ, Chalcidem profugit: &
poto aconito, vitâ ausugit.

74. Ho.

A sapiens accedet, in quâ assidua seditio, & optimo cuique infesta libertas est, summa æqui ac boni vilitas, aduersus ⁷⁴ hostes inhumana crudelitas, etiam aduersus ⁷⁵ suos hostilitas? & hanc fugiet. Si percensere singulas voluero, nullam inueniam, quæ ⁷⁶ sapientem, aut quam sapiens ⁷⁷ pati possit. Quod si non inuenitur illa resp. quam nobis ⁷⁸ fingimus, incipit omnibus esse otium necessarium: quia quod vnum præferri poterat otio, nusquam est. Si quis dicit optimum esse nauigare: deinde negat nauigandum in eo mari, in quo naufragia fieri soleant, & frequenter subitæ tempestates sint, quæ rectorem in contrarium rapiant: puto, hic me vetat nauem soluere, quamquam laudat ⁷⁹ nauigationem. *

74. HOSTES.] *Punica crudelitas, prouerbio innotuit.*

75. SVOS HOSTILITAS.] *Quos re malè gestâ in crucem agebant, de more.*

B 76. SAPIENTEM.] *Perfectum illum; & ex dogmatibus suis loquentem.*

77. PATI POSSIT.] *Nisi cum sapienti illâ cautione Antisthenis. qui interrogatus quomodo ad remp. accedendum? Vt ad ignem, inquit: neque*

propè admodum, ne amburaris; neque longè, ne frigeas. *Quis sic temperabit?*

78. FINGIMVS.] *Bonam, & bonorum. Deformari animo & scriptis potest: in re non esse. certe non fuit.*

79. NAVIGATIONEM.*] *Desunt haud dubiè quadam: & doleo, in pulcherrimo, & pro nobis qui scribimus, scripto.*

